Türkiye'de mimarlık ve yapı üretimi, Cumhuriyetin kuruluşundan bugüne, ülkenin politik, ekonomik, kültürel ve toplumsal durumunun farklı yansımaları doğrultusunda gelişmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarındaki mimarlık oluşumlarının, Osmanlı İmparatorluğu'nun Batılılaşma sürecine dayandığı, farklı kaynaklarda ifade edilmektedir. 100 yıl önce, Türkiye'nin, bugün benzeri yoğun geçişlerine tanık olduğumuz cinsten ekonomik, sosyal, kültürel ve mekânsal farklı bir platforma geçiş süreci yaşamaya başladığı ve bu geçişin mimarlık ortamına da doğrudan yansıdığı söylenebilir. Ancak, yüz yıllık bu yolculuğu mimarlık üzerinden okumak çetrefilli bir süreci de beraberinde getirmektedir. 1923'te Cumhuriyet kurulduğunda, yetersiz sayıda mimar ve teknik insanın ve gelişmemiş bir teknolojinin bulunduğu, savaştan çıkmış topraklarda, mimarlık ve yapı uygulamaları açısından zengin bir kültürel mirasın varlığından söz edilebilir. Bu kültürel mirasın yanında, başta başkent Ankara ve İstanbul, İzmir, Anadolu kentleri gibi pek çok farklı dinamik ve kültürel katmanı barındıran bir Türkiye makro formu da bulunmaktaydı. Bu makro formun Cumhuriyet sonrasındaki yüz yıllık değişimi, dönüşümü, gelişimi ve bu bağlamda yer alan mimarlık ortamı, farklı biçimlerde ele alınmayı, gündeme taşınmayı ve irdelenmeyi hak etmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren 'köktenci bir çağdaşlaşma projesi' şeklinde ele alındığı söylenen kentsel gelişme ve kent planlaması ile paralel olarak da değerlendirilebilecek olan bu yüz yıllık mimarlık süreci, 1923-1950, 1950-1980, 1980-2000, ve 2000'ler sonrası şeklinde bir kronolojik yaklaşımla irdelenebilir. Bunun yanında, söz konusu dönemlerden bağımsız olarak, konut mimarlığı, kültür-mekân, halkevleri, kooperatifler, endüstriyel yapılar, etnik mimarlık, temsiliyet, kültürel miras, modern mimarlık, yarışmalar, mimarlık eğitimi, kadın mimarlar gibi farklı tematik açılımlar da, gerekli görülürse benzer kronolojik çerçeve içinde ayrı ayrı ele alınabilirler. Elinizdeki bu eser Türkiye Cumhuriyeti'nin yüz yıllık mimarlık ortamını, farklı uzmanların çalışmaları üzerinden ele alıyor. Yoğun bir emekle hazırlanan kitap Türkiye mimarlığı ile ilgili uzun soluklu koşudan mütevazi bir kesit alarak, geleceğe dair yeni soruları, hayalleri ve umutları gündeme taşımayı hedeflemektedir.

/idealkentyynlri
/idealkent
/idealkentyayinlari
www.idealkent.com.tr

idealkent
9 786259 856841

3

CUMHURİYETİN 100. YILINDA MİMARLIK

ik

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN YÜZÜNCÜ YILI

CUMHURİYETİN 100. YILINDA mimarlık

editörler
İPEK AKPINAR AKSUGÜR
ŞEBNEM ÖNAL HOŞKARA

idealkent

Cumhuriyet'in 100. Yılında

Mimarlık

•

Editörler
İpek Akpınar Aksugür
Şebnem Önal Hoşkara

III. Cilt

idealkent yayınları

İdeal**kent Yayınları:** 73

Cilt: 3

Editörler: İpek Akpınar Aksugür, Şebnem Önal Hoşkara
Cumhuriyet'in 100. Yılında Mimarlık

Yayın Yönetmeni:	Emir Osmanoğlu
Konsept Danışmanı:	Yusuf Sunar
Dizgi-Mizanpaj:	Seda Tokuroğlu
Kapak:	Büşra Özkan

ISBN: 978-625-98568-4-1
Takım ISBN: 978-625-98568-1-0

Yayıncı Sertifika No: 46320
© ADAMOR Ltd. Şti. 2024
1. Baskı, 2024

©Tüm hakları saklıdır. Yayıncı izni olmadan, kısmen de olsa fotokopi, film vb. elektronik ve mekânik yöntemlerle çoğaltılamaz.

Baskı: Repro Bir Matbaacılık Kağ. Rekl. Tasarım. Tic. Ltd. Şti.
Matbaa Sertifika No: 47381
İvedik OSB Matbaacılar Sitesi 1514 Cad. No: 23-25 Yenimahalle/Ankara

KENT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
INSTITUTE OF URBAN STUDIES

İdealKent Yayınları ADAMOR Limited Şirketi yayın markasıdır.
Nasuh Akar Mahallesi, Türk Ocağı Caddesi, Prof. Dr. Osman Turan Sok. No: 4 Kat: 2, 06520 Balgat-Çankaya/Ankara
Tel: 0312 285 53 59 • Faks: 0312 285 53 99 Gsm: 0543 285 53 59
Web: www.idealkent.com.tr • e-mail: info@idealkent.com.tr

Cumhuriyet'in 100. Yılında

Mimarlık

•

Editörler
İpek Akpınar Aksugür
Şebnem Önal Hoşkara

III. Cilt

idealkent yayınları

İpek Akpınar Aksugür, Prof. Dr. İpek Akpınar, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü Mimarlık Bölümü'nde mimarlık, kent, kentli, politika ilişkileri, temsiliyet, toplumsal ve kültürel bellek, kültürel sürdürülebilirlik ekseninde stüdyo ve kuram dersleri vermeye ve yayınlar ile araştırmalara devam etmektedir. Lisans ve Yüksek Lisans çalışmalarını İTÜ Mimarlık Bölümü'nde; doktora çalışmasını UCL Bartlett School of Graduate Studies'de gerçekleştirdi. Henri Prost üzerine araştırmasını, Uluslararası EGIDE-TÜBİTAK bursu ile Paris'de (IFA) Prost arşivinde S.Yerasimos, C.Bilsel ve P.Pinon ile sürdürdü. Osmanlı Başkentinden Küreselleşen İstanbul'a: Mimarlık ve Kent kitabının editörü; Ayışığı Manastırı ve Sakıp Sabancı Müzesi 10. YIL kitaplarının yazarıdır. J.Mårtelius, G.Olsson, I.Akpınar, E.Güngören editörlüğünde Transformations of Public Space, Architecture and the Visual Arts in late Modern Istanbul 1950–80 isimli kitap Swedish Research Institute tarafından yayınlandı. Halen The UCL Urban Laboratory, OCEAN Design Research Association ile The Journal of Architecture, A/Z ITU Journal of Faculty of Architecture Danışma Kurulu'nda ve JURD dergisi ile Journal of Design Studio Yayın Kurulu'nda yer almaktadır. Halen AB Ufuk Yeni Bauhaus çağrısı kapsamında kabul edilen EHHUR projesini IYTE adına koordine etmekte, PED-ACT projesinde araştırmacı olarak görev almaktadır.

Şebnem Önal Hoşkara, 1968 yılında Ankara'da doğdu. 1990 yılında İTÜ Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü'nden mezun oldu. 1994 yılında, İngiltere'de Nottingham Üniversitesi'nde Şehircilik - Kentsel Tasarım ve Koruma - alanında doktorasını tamamladı. 1994-1995 ve1998-2000 yıllarında İstanbul'da Tarih Vakfı'nda çeşitli görevlerde bulundu. 1998-2000 yılları arasında Nottingham Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde ve İstanbul Kültür Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nde öğretim üyeliği yaptı. 1999 yılında Yüksek Öğrenim Kurumu'ndan Şehircilik alanında Doçent ünvanı aldı. Halen, Doğu Akdeniz Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü'nde Profesör olarak çalışmakta olan Prof. Hoşkara, 2005-2008yılları arasında DAÜ Mimarlık Bölüm Başkanı olarak, 2010-2016 yılları arasında DAÜ Mimarlık Fakültesi Dekanı olarak ve 1 Eylül 2018-31 Mayıs 2019 tarihleri arasında Misafir Profesör olarak çalıştığı University of Texas at San Antonio (UTSA)'da Kent ve Bölge Planlama Yükseklisans Programları Yürütücüsü olarak görev yaptı. Mimari ve kentsel tasarım, kentsel koruma ve canlandırma, sürdürülebilir kalkınma amaçları, sürdürülebilirlik ve kentsel tasarım, ve araştırma metodları konularında lisans ve yüksek lisans düzeyinde dersler veren Prof. Hoşkara'nın, kentsel tasarım kuramı ve eğitimi, kentsel koruma ve Kuzey Kıbrıs'ta planlama, sürdürülebilir koruma, kentsel kamusal mekânlar gibi konularda yüzün üzerinde ulusal ve uluslararası yayını bulunmkatadır. ISOCARP – Uluslararası Şehir ve Bölge Plancıları Birliği'nin Bilim Komitesi üyesi ve merkezi Bologna'da bulunan City Space Architecture isimli sivil toplum kuruluşunun Danışman üyesi görev yapan Prof. Hoşkara, halen Doğu Akdeniz Üniversitesi Kentsel Araştırma ve Geliştirme Merkezi Başkanlığını ve DAÜ Yayınevi Yönetim Kurulu Başkanlığını yürütmektedir; ulusal ve uluslararası dergilerde yayın kurulu üyelikleri yapmakta, çeşitli araştırma projeleri yürütmekte ve belediyelere kentsel tasarım ve planlama konularında danışmanlık yapmaktadır.

İçindekiler

Dokuzuncu Bölüm
Mesleki Örgütlenme, Bürokrasi, Politika Anlatıları 7

Cumhuriyet'in 2. Yüzyılına doğru Mimarlar Odası 9
Eyüp Muhcu

Cumhuriyet, Bürokrasi, Mimarlık 13
Bilge İmamoğlu

Türkiye'de Mimarlık Politikası Talepleri 1931'den 2005 Türkiye Mimarlık Politikası Çalışmalarının Başlangıcına 31
Hasan Tahsin Selçuk

Kentsel Tasarım Pratiğin Neresinde? Mimarlık, Planlama ve Peyzaj Mimarlığı Mesleki Üretim Mecraları Üzerinden bir Bakış 53
Şebnem Gökçen, Hüseyin Küçükoğlu

Onuncu Bölüm
Mesleki Eğitim Anlatıları 71

Mimarlık Eğitim Tarihi 72

100 Yıl 100+ Okul Türkiye'de Mimarlık Eğitimi: Kurumlar, Olaylar, Aktörler 73
Nezih R. Aysel

Cumhuriyet'in 100. Yılında Mimarlık Eğitimi ve Meslek Ortamı 105
H. Bülend Tuna

Web of Science Veri Tabanında (2020–2023) Yayınlanan Mimarlık Eğitimi Literatürünün R Studio-Biblioshiny ve VOSviewer Yazılımlarıyla Bilimsel Haritalanması 136
Emine Banu Burkut

Eğitim Mekânları 154

Geç Osmanlı'dan Erken Cumhuriyet'e Çağdaşlaşma Yolunda: Halkevleri'ne Sosyal Kültürel Etkinlikler ve Mekânlar Üzerinden Bakmak 155
Türkan Ulusu Uraz, Ayşe Durukan Kopuz

İnşa, Terk, Yeniden Kullanım: 100. Yılda Köy Okulları 180
İbrahim Emre Gündoğdu

Mimarlık Okulları 200

Sanayi-i Nefise Mekteb-i Âlisi'nden Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'ne "Akademide" Mimarlık Eğitimi 201
Figen Orçun Kafesçioğlu

Avangard, Alacakaranlık ve Ufuk Çizgisi: Cumhuriyet'in Başlangıç, Bugün ve Geleceğinde İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi 218
Ayşe Şentürer

ODTÜ Projesi 262
Ayşen Savaş

Mimarlık Eğitimi: Başkentte Gazi ve ODTÜ Ekolleri 274
Sevgi Lökçe, Nezih Burak Bican

Mimarlık Eğitiminde Yıldız Ekolü 303
Çiğdem Polatoğlu, Gökçe Tuna Taygun, C. İrem Gençer

İzmir'de Mimarlık Eğitiminin İnşası: Katmanlar, Dönüşümler ve Dokuz Eylül Üniversitesi 321
Ferhat Hacıalibeyoğlu, Hikmet Sivri Gökmen

Mimarlık Eğitimi Söyleminde Değişim ve/veya Dönüşümler (Çukurova Üniversitesi) 335
Özlem Şenyiğit Sarıkaya

Yazar Listesi *(Alfabetik)* 350

Bu kitapta yer alan görsellere QR kod üzerinden erişebilirsiniz.

Kentsel Tasarım Pratiğin Neresinde? Mimarlık, Planlama ve Peyzaj Mimarlığı Mesleki Üretim Mecraları Üzerinden Bir Bakış

*

Şebnem Gökçen, Hüseyin Küçükoğlu

Giriş

Mimarlık ve kent planlama bilim alanlarının hangi koşullar altında kentleri şekillendirdiği, hangi parametreler ve ilkeler üzerinden gelişim gösterdikleri, planlama ve tasarım kararlarının ardındaki çok-boyutlu politik ve yönetsel süreçler ve etkenler, doğa, kültür ve mekânla ilişkili olarak tartışmaya açılan konular ve çözüm üretim tekniklerine dair çok sayıda tartışma, analiz ve sorgulama vardır. Dünya ölçeğinde 20. yy. başlarından itibaren, ülkemizde ise 1960'lı yıllarla beraber "mimarlık" içerisinden çıkarak bir bilim alanı niteliği kazanan "planlama" kuram ve pratiğine ve yine 1956 sonrasında tasarım temelli eylem alanlarının içinden yeşeren "kentsel tasarım"a dair günümüzde kayda değer bir literatür oluşmuş durumdadır. Çok sayıda derinlemesine araştırma ve analize dayalı olarak kentin mimarlığı ve tasarımına dair bilim ve eylem alanlarının kapsamına aldığı konular üzerinden kent bağlamı ile ilgili her türlü içeriğin aydınlatılması böylelikle mümkün olabilmektedir. Planlama ve kentsel tasarım alanları doğrudan mimarlıkla organik bağlara sahiptir. Ancak gerçek anlamda planlama, mimarlık ve kesişimindeki kentsel tasarım eyleminin üretim ortamını oluşturan koşulların tartışıldığı çalışmalara rastlamak o kadar kolay değildir. Buradaki koşullar ile kastedilen ise plancı ve kentsel tasarımcıların bizzat içerisinde yer aldığı mesleki alanların spesifik koşullarına yani mimar, plancı ve tasarımcıların üretim mecralarına karşılık gelir.

Günümüz kent planlama ve tasarım pratiğinin nasıl yapılanmış olduğuna odaklanan bir çalışma kuşkusuz çok farklı sorgulamalar üzerinden şekillenebilir. Bu çalışmada mesleki pratiğin bu çok-boyutlu ve kapsamlı altyapısına bakışın ardında Cumhuriyetimizin 100. yılında *"kentsel tasarımın güncel mekânsal pratiklerin neresinde durduğu"* sorusunun yanıtlanması gibi bir niyetin bulunduğu belirtilmelidir. Kentsel tasarım, kendini oluşturan temel kavramları (kent ve tasarım) itibariyle pek çok sosyo-mekansal kuram,

önerme, yaklaşım ve/veya tanımlamadan beslenmekle birlikte mevcudiyetini şehir ve bölge planlama, mimarlık ve peyzaj mimarlığı alanları arayüzü üzerinden devam ettiren interaktif bir alt disiplindir. Söz konusu arayüz, temelde teorik ve pratiğe içkin iki ana eksen üzerinden çözümlenmeye çalışıldığında -çoğunlukla- bağlamın şehircilik alanı içerisinde kaldığı, kılgının ise mimarlık ve peyzaj mimarlığı alanı içerisinde gerçekleştiği kanıksanmış bir iş bölümünden söz etmek mümkündür. Yapılan inceleme, kentsel tasarım eğitiminin ya doğrudan şehir ve bölge planlama alanı içerisinde ya da yine şehir ve bölge planlamanın da dâhil olduğu interdisipliner bir çatı altında verilmesine karşın, kentsel tasarımın uygulamasının neredeyse tamamen mimarlık ve peyzaj mimarlığı eliyle yürütüldüğünü ortaya koymaktadır. Bu durum tespiti ile, aynı zamanda araştırma sorusu niteliği de gösteren çalışma konusunun (Kentsel Tasarım Pratiğin Neresinde?) mimarlık alanı pratikleri içerisinde karşılığının ve açıklanabilirliğinin daha fazla olduğu varsayımıyla Cumhuriyet'in 100. Yılında Mimarlık çatısı altında tartışmanın önem arz edeceği düşünülmektedir.

Cumhuriyet'in 100. yılına geldiğimiz süreçte mesleki pratiklerimizin üretim mecralarına dıştan içe bir perspektifle bakmak, mimarlık, peyzaj ve kent planlama bilim alanlarına ve kentsel tasarıma dair sorun ve sorgulamalarımıza bir başka pencere açabilir.

Kriz: Mimarlıktan Kopuş

İçinde yaşadığımız kentlerin geçirdikleri dönüşümlerin, kuşkusuz dünya ölçeğindeki gelişim, eğilim ve akımlardan bağımsız gerçekleşebileceği düşünülemez. Benzer şekilde nesnesi mekân olan bilimsel alanların da bu mekân üzerinde cereyan eden toplumsal pratiklerden, uzantısında da bu toplumsal pratikleri açıklamaya çalışan bilimsel çatıdaki yönelimlerden bağımsız tartışılmaması gerekir. Kentlere yüzyıllık bir perspektiften baktığımızda ise belirli kırılma noktalarının hep bir kriz durumuna karşılık geldiği söylenebilir. Modernist ilkelere oturtulan "planlı" kentlerde çevre, toplum, kültürel çeşitlilik ve insan ruhu üzerinde ciddi sorunlar yaratan bir etkinin temelinde (Sandercock, 1998) rasyonel planlama modeli vardır. Modernizmin tarihi ile eş zamanlı gelişen kent planlama tarihinde modernist bakışla şekillenen tektipleşmiş, kimliksiz ve çevreye duyarsız kentlerdeki sorunlara karşı verilen ilk tepkide[1], planlama da krize girmiş, hatta rasyonel "planlamanın ölümü"nden bahsedilmiştir (Brindley et.al., 1996). Kentsel tasarım olarak adlandırılan yeni bilimsel alanın bu krizi çözebilecek yollardan biri olarak ortaya çıkması bununla ilgilidir. Planlama sosyal bilim-temelli planlamaya doğru evrilirken ve problem kavramsallaştırmasında göreli olarak daha üst ölçeklere yönelirken, aynı paralelde tasarım-temelli yaklaşımlar problem-merkezli odaklar ve problem-çözme becerileri anlamında avantajlı konuma gelmiştir (Lloyd-Jones, 1998). Kentsel tasarımın mimarlık, peyzaj ve planlama arasında köprü kuracak bir eylem alanı olarak

[1] Bu tepkinin simgeselleşmiş örneği ise bilindiği üzere Pruit Igoe sosyal konutlarının bombalanması olarak kabul edilir.

tarif edilmesinin kökeninde böylelikle kentsel mekâna dair kriz koşullarının yattığı açıktır. Öncesinde birbirleriyle bağlantısız olduğu düşünülen birçok disiplinin kentlerin tasarımı üzerinden kentsel sosyolojiden, ekonomiye, coğrafyadan kültür çalışmalarına, sanat tarihinden, peyzaj mimarlığına ve antropolojiden felsefeye bir çatı altında birleşmekte olduğu görülmektedir (Cuthbert, 2006).

Bugün gelinen noktada, toplumsal pratiklerin cereyan ettiği mekânsal sorunların tasarım yoluyla çözümlenmesi için bilimsel alanların (kuram) hedefleri ile pratik alanların (kılgı) yansımalarının çapraz sorgulanması mümkündür. Kentlere, mimarlığa ve tasarıma bu kuram-kılgı ilişkisi üzerinden bakış, geri dönüşünde bu alanlar arasındaki ilişkinin nasıl yeniden yapılandırılabileceği konusunda da bilgi verebilir. İnsanlık ve yerleşmeler tarihinde her krizin beraberinde yeniden yapılanma fırsatını da getirdiği kabul edilecek olursa, kentlerin tasarımında yeniden nasıl yapılanabileceğimize ışık tutacak ilk adım da kentsel tasarım alanının nasıl bir bilimsel eğitim ile şekillendirildiğine bakmak olacaktır. Ardından bu alanın pratikte nasıl bir üretim mecrasına sahip olduğunu sorgulamamız ve geleceğe dair tespitlerimizi bu bakışa göre belki de yeniden yapılandırmamız gerekecektir.

Günümüz modern kentlerinin sorunlarına bakıldığında mimarlık, planlama ve peyzaj mimarlığı alanları arasında oluşan tasarım boşluklarının belki de bu yeniden yapılanma sürecinde ihtiyaç duyulan köprüyü kentsel tasarım ile nasıl inşa edebileceği sorusunun yanıtları burada yatar.

Kuram: Tasarım ve Eğitime Dair

Kentlerin mimarlığının yüzyıllık bir perspektifte sorgulanması, kuşkusuz salt fiziki mekâna bakışla yapılabilecek bir değerlendirme ile sınırlı kalamaz. Ne mimarlık alanı, planlama ve peyzaj alanlarından uzakta kendi zeminini tek başına kurabilir, ne de planlama alanı, tasarımdan uzakta ve sadece sosyo-ekonomik alanda kalarak tek başına bir varlık gösterebilir. Oysa mesleki deneyimlerin tohumlarının ilk atıldığı alan, düşünsel sınırların ve/veya sınırsızlıkların çizildiği kuramsal alan, yani eğitim sürecidir. Kentlerin nasıl tasarlanması/planlanması gerektiğinin öğretilmeye başlandığı andan itibaren aslında disiplinlerarasılık devreye girmekte, kuramsal olarak çok farklı bilim alanlarına oturan bir eğitim süreci idealize edilmektedir. Kuramsal olarak mimarlık, peyzaj ve planlama alanları arasında köprü kurmaya çalışılan bir eğitimde kent ile ilgili her türlü sorunsalı kapsayıcı olma ve tasarım-temelli yaklaşımla bütüncül bir mekân kavrayışını hedefleme anlamındaki ideallerin ön plana çıkması beklenir.

Böyle bir arka plan dâhilinde kentsel tasarım eğitiminin uluslararası ayağına bakıldığında (Tablo 1), ister enstitü bünyesinde ister fakülte bünyesinde gerçekleşsin, eğitim interdisipliner bir yapı oluşturma temel hedefi üzerine şekillenmektedir. Güncel mekânsal problemlerin planlama-gelişme-politika-ulaşım-estetik üst başlıkları üzerinden ele alınıyor olması da yine uluslararası kentsel tasarım eğitiminin ortak

özelliklerden biri olarak ortaya çıkmaktadır. Ek olarak hukuk, sağlık, ekonomi ve sanat gibi mekânla doğrudan bağlantısı bulunmayan disiplinleri gerek üniversitenin kendi iç birimleri üzerinden gerekse üniversitenin başka üniversitelerle kurduğu ilişkiler yoluyla kentsel tasarım eğitiminin bir parçası haline getirme çabası da yine uluslararası kentsel tasarım eğitiminde karşımıza çıkan ortak eğilimlerden biri olarak aktarılabilir.

Tablo 1. Türkiye'de ve dünyada kentsel tasarım eğitimi, 2023. [2]

ÜNİVERSİTE	BÖLÜM	DÜZEY
• İhsan Doğramacı Bilkent Üni. • İstanbul Medipol Üni. • Yeditepe Üni. • Amasya Üni	Kentsel Tasarım ve Peyzaj Mimarlığı	Lisans
• Orta Doğu Teknik Üni. • Yıldız Teknik Üni. • Mimar Sinan Güz. San. Üni.	Şehir ve Bölge Planlama	Yüksek Lisans
• İstanbul Teknik Üni. • Bursa Teknik Üni.	Kentsel Tasarım Anabilim Dalı	Yüksek Lisans
• Dokuz Eylül Üni.	Şehir ve Bölge Planlama	Yüksek Lisans / Doktora
• Massachusetts Institute of Technology	Kentsel Araştırmalar ve Planlama Bölümü (*Department of Urban Studies and Planning)*	Lisans / Yüksek Lisans / Doktora
• University College London (UCL)	Barlett Planlama Okulu *(Barlett School of Planning)*	Lisans / Yüksek Lisans / Doktora
• ETH Zurich – Swiss Federal Institute of Technology	Mekansal Gelişim ve Peyzaj Enstitüsü *(Institute for Spatial and Landscape Development)*	Lisans / Yüksek Lisans
• Politecnico di Milano	Mimarlık, Kent Planlama ve İnşaat Mühendisliği Okulu *(School of Architecture Urban Planning Construction Engineering)*	Lisans / Yüksek Lisans / Doktora
• Harvard Uni. Graduate School of Design	Kent Planlama ve Tasarım Bölümü *(The Department of Urban Planning and Design)*	Yüksek Lisans
• University of Hong Kong	Kent Planlama ve Tasarım *(Urban Planning and Design)*	Lisans / Yüksek Lisans
• Oxford Brookes Uni.	Çevre ve Tasarım *(Environment and Design)*	Lisans sonrası diploma / sertifika / Yüksek Lisans

Eğitimin ulusal ayağında, kentsel tasarımın ülkemizde 10 ayrı üniversitede lisans ve lisansüstü düzeyde verilmekte olduğu görülür (Tablo 1). Kabaca lisans düzeyi için ulusal ortaöğretim sınavlarından gerekli puanın alınması ilgili programa kabul için yeterli olurken, lisansüstü düzey için yine birtakım ulusal yeterlilik sınavlarına ek olarak lisans süreci boyunca elde edilen akademik başarı kriterleri belirleyici olmaktadır. Çoğunlukla

[2] Tabloda yer alan yerel üniversiteler Türkiye'de lisans ve/veya lisansüstü düzeylerde kentsel tasarım eğitimi veren kurumlardır. Yurtdışı üniversiteler ise tasarım eğitimi özelinde önde geldiği bilinen seçili üniversitelerden oluşmaktadır. Her iki türdeki üniversitelerin eğitim kapsamları kendi kentsel tasarım programı içerikleri üzerinden elde edilmiştir.

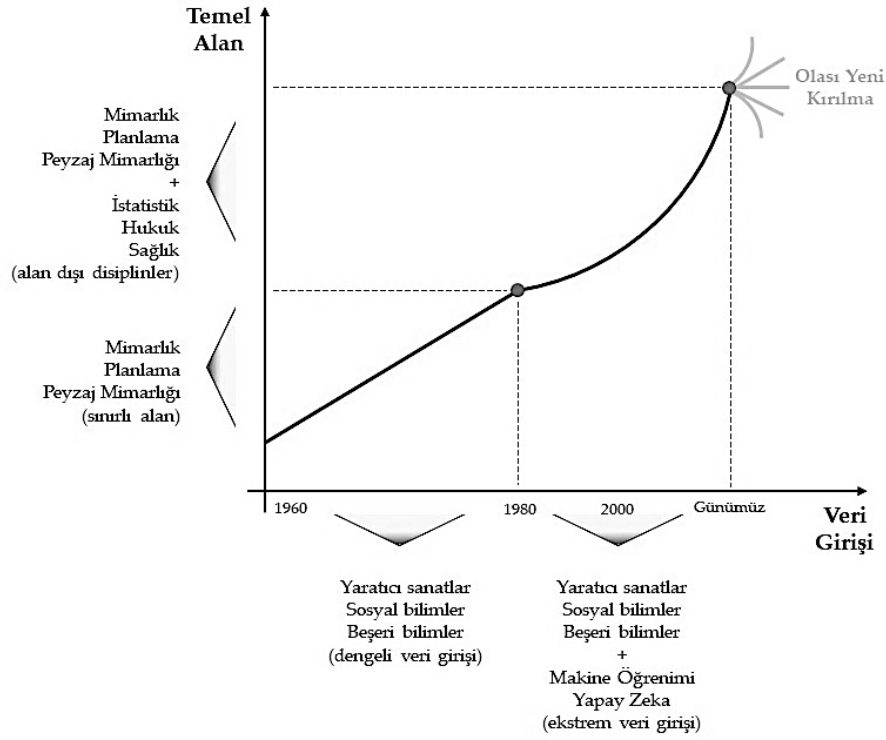
yüksek lisans düzeyinde verilen kentsel tasarım eğitiminin istisna örnekler dışında (kentsel tasarım-mimarlık programı) interdisipliner bir yapıda sürdürüldüğünü söylemek mümkündür. Yaşam kalitesini artırmak üzere kentsel mekanı oluşturan bileşenler ve/veya süreçler arasındaki ilişkiyi metodoloji-pratik ortaklığında ve çeşitli yöntemlerle anlamlandırma/çözümleme çabası ise programların genel ortak amacı olarak tarif edilebilir. Bunun yanında grafik tasarım ve bilgisayar becerilerinin geliştirilmesi, planlama-tasarım ilişkisinin kurulması, afet odaklı tasarım anlayışının kazandırılması gibi spesifik program çıktılarının varlığından da söz etmek mümkündür. Nitekim söz konusu lisans ve lisansüstü eğitim süreçlerine ek olarak kentsel tasarımın pratiğinin üniversite bünyesinde araştırma-geliştirme merkezi çatısı altında yürütüldüğü örnekler de (MSGÜ Kentsel Tasarım Uygulama ve Araştırma Merkezi, Doğu Akdeniz Üniversitesi Kentsel Araştırma ve Geliştirme Merkezi) mevcuttur.

Öz olarak tablo, listede yer alan gerek ulusal gerekse tasarım eğitimi özelinde önde geldiği bilinen uluslararası üniversitelerde, kentsel tasarım eğitiminin ya doğrudan şehir ve bölge planlama alanı içerisinde ya da yine şehir ve bölge planlama alanının da dâhil olduğu interdisipliner bir çatı altında verildiğini ortaya koymaktadır. Konusunu şehircilikten (*urbanism*) alan interdisipliner bir alanın eğitiminin de yine aynı disiplinlerarası bakışla kurgulanmasında herhangi bir sıkıntı olması beklenemez. Nitekim, ortaya çıkışında da kendisine farklı bilim alanları arasında köprü kurma misyonu yüklenmiş olan kentsel tasarımın, söz konusu bilim alanlarına dışarıdan bakan, o alanlardaki açmazları deşifre eden ve çözümlemeleri yine aynı pencereden ilişkilendirerek kurgulamaya çalışan bir çerçevede kendini var etmesi doğaldır. Ancak bu duruşun kentsel tasarım uygulamalarına doğrudan yansıyan bir etkinliği olup olmadığı hususu bu çalışmanın esas sorgulamak istediği konu olarak önemsenmektedir.

Diğer taraftan kentsel tasarım ve eğitiminin fazla görünür olmayan bir dönüşüm geçirmekte olduğundan da bahsedilebilir. Dönüşümün görece daha az hissedilir biçimde gerçekleşiyor oluşu, mevcut tasarım öğretisinin güncelliğini yitiriyor olması ya da günümüz mekânsal sorunlarına çözüm bulmakta yetersiz kalıyor olmasından çok kentsel tasarımın sıklıkla kendisine atfedilen "çok sesli/aktörlü/disiplinli/etkileşimli" yapısından kaynaklanıyor da olabilir. Zira benzer bir dönüşüm istatistik, ekonomi veya yazılım gibi analitik/çözümleme tabanlı ya da felsefe, güzel sanatlar, yapay zekâ gibi üretkenlik odaklı bir alanda gerçekleşseydi sonuçlarının daha kestirilebilir olduğu (ilk grup alanlar için) ya da kendini sürekli yenilemesine imkân tanınan (ikinci grup alanlar için) daha yüksek sesli bir tartışma zemini ortaya çıkması beklenebilirdi. Başlangıç ve gelişme dönemi özelinde; "sınırlı bir alanda, sınırlı bir sürede ve sınırlı sorunlarla ilgilenen bir uğraş alanı" olarak tarif edilebilecek kentsel tasarım, Amerika'da Harvard ve MIT, İngiltere'de Oxford Brookes gibi okulların öncülüğünde ilk kez eğitimi verilebilecek hale gelmiştir (Butina Watson, 2016). Daha sonraları doktora seviyesinde de devam edecek olan kentsel tasarım eğitimi, bir müddet yalnızca yüksek lisans düzeyinde verilmiş ve ilgi alanı genellikle o dönem kentsel yaşam kalitesini düşüren makro-mekânsal meseleler

olmuştur (Zetter ve Butina Watson, 2006). Bu dönem kentsel tasarım eğitimi, merkezinde mimarlık, planlama, peyzaj mimarlığı alanlarının olduğu teori, metot, tasarım ekseninde kurgulanan (Pittas ve Ferebee, 1982) ve yaratıcı sanatlar ile sosyal ve beşeri bilimlerden beslenen bir yapı içerisinde gelişimine devam etmiştir. Tasarımın ön planda tutulduğu dönemin müfredatlarında zamanla metodun insan-çevre etkileşimi üst başlığı içerisinde geniş alanlara yayılabildiği ve teorinin tarihsel arka plana ve paradigmalara dayandırılarak hem tasarımı hem de metodu etkileyebildiği bir ortam oluşmuştur. "Öğrenci merkezli" ya da "geleneksel" olarak adlandırılan bu eğitim modelinde (Moudon, 2015) katılımcı (öğrenci) ilgi alanı ile komite üyesi/üyeleri çalışma alanı uygunluğu tercih sebebi olmuş, katılımcıdan, programa dâhil olduktan sonra bir dizi ders ve sınav başarısı ile yeterliğini sağlaması ve tez, seminer gibi sonlu (belirli bir dönem içinde başlayıp biten yayınlar) üretimlerle eğitimini tamamlaması beklenmiştir.

Özellikle son yirmi yılda yaşanan ekstrem veri birikiminin geleneksel kentsel tasarım eğiminde yaşanan sessiz dönüşümün başlıca tetikleyicilerinden olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Belirli aşamaya kadar sınırlı kaynaklardan beslenen ve karşılığı hem teori hem metot hem de tasarım ayağında bulunabilen mekânsal veri setleri, dijital teknolojilerin öngörülemeyen hızda yaygınlaşmasıyla daha çeşitli ve kesinleşmiş bir yapıya kavuşmuştur (Valls, F., Redondo, E., and Fonseca, D., 2015). Bu durum, günümüz kentsel tasarım eğitimini, anlaşılabilmesi, filtrelenmesi, özetlenmesi ve görselleştirilmesi gereken büyük bir veri yığını ile karşı karşıya getirmiştir. Kemikleşmiş alan içi (mimarlık, planlama ve peyzaj mimarlığı) müfredatın istatistik, sağlık, hukuk gibi alan dışı branşlarla (Moudon, 2015) ve yeni pedagojik yaklaşımlarla (e-öğrenme, oyunlaştırma, modüler eğitim modeli) esnetilmeye çalışılması, proje tabanlı öğrenme pratikleriyle stüdyo ortamının "yaşayan laboratuvar" konseptine dönüştürülerek eğitim süresinde ve sonrasında sürekli kullanılabilir hale getirilmesi (Butina Watson, 2016) ve istenilen her türlü mekânsal veriye anında ulaşılabiliyor olmanın getirdiği kolaylıkla sonu daha öngörülebilir ve karşılaştırılabilir tasarımların ortaya koyulması gibi sonuçlar da bahse konu dönüşümün güncel sayılabilecek çıktıları olmuştur (Şekil 1).

Şekil 1. Kentsel Tasarım Eğitiminde Kırılma Noktaları.

Kentsel tasarım eğitiminde yaşanan kırılma noktaları, alanın bir disiplin olarak kabul edilmesinden günümüze kadarki süreçte beslendiği temel veri kaynağı ve bu verinin niteliği üzerinden ele alınmıştır. Aynı süreç çalışma alanı, ölçeği gibi mekân-bazlı ya da çalışma teması, konsepti, süresi gibi içerik-bazlı parametreler üzerinden de yeniden tarif edilebilir. Nitekim son yıllarda sağlıklı kentler, iklim değişikliği gibi özelleşmiş temalar üzerinden karşılaştırmalı ve işbirlikçi çalışmalar yapılıyor olması da (Butina Watson, 2016) alanın hâlihazırda geçirdiği dönüşümün hem mekân hem de içerik noktasında devam ettiğini doğrular niteliktedir. Öte yandan alanın bu dönüşüme nasıl adapte olacağı, hız kavramının günümüz pratiklerini hemen her alanda domine ettiği göz önüne alındığında, bunun sonraki süreçte yeni bir kırılma noktası yaratıp yaratmayacağı ve -yaratacaksa- mevcut gelişimi hangi yönde etkileyeceği gibi sorular kentsel tasarımda yakın geleceğin gündemi haline gelebilir.

Kılgı: Pratiğin İçindeki Kentsel Tasarıma Dair

Kentlerin mimarlığı, kuşkusuz Endüstri Devrimi sonrası değişen koşullar gereği kentsel/bölgesel ölçekte baş edilemeyen sorunlara (göç, hızlı nüfus artışı, sanayileşme, çarpık kentleşme vs.) karşı yerini şehir ve bölge planlamaya bırakmışsa da kendini modernizmle anlamlandıran planlama bakışı ile gelinen noktada aslında kentlerin tasarımdan, kimlikten, geleneksel olandan uzaklaşması ile başka bir girdabın içine girilmiştir. Modern planlamanın yarattığı kentlerin yaşanabilirlikten ve yer-oluşturma (*placemaking*) ilkelerinden uzaklaşması şeklinde tarif edilebilecek bu girdap belki de en çarpıcı olarak bombalanan Pruit Igoe sosyal konutları ile örneklenebilir. Bu girdabı çözebileceği düşünülerek 1956 yılında Josep Lluis Sert'in başlattığı konferanslar dizisi ile ilk ortaya çıktığında Kentsel Tasarım, kent planlama ile mimarlık arasındaki uçurumu birleştireceği iddiasını taşıyordu. O dönemdeki toplantı kayıtları incelendiğinde[3], bu iddianın kentsel tasarıma çok ciddi bir misyon yüklediği, adeta kent planlamanın modern kentlerin gelişiminde eksik bıraktığı tüm karmaşık sorunların tasarıma ve yer-oluşturma temelindeki ilkelere odaklanılarak çözümlenebileceği gibi bir inanca temellendiği açıktı. Kentsel tasarım literatürüne genel bir bakış (Carmona ve Tiesdell, 2007; Watson *et al*. 2003; Larice, M. ve McDonald, E. 2006), kentin tasarımının salt alt ölçeklerdeki yaratıcı düzenlemeleri değil, kentsel ölçekteki sosyal bütünleşme, mekânsal karakter, sürdürülebilir gelişim, akıllı büyüme gibi kavramları içeren çok daha geniş bir yelpazeyi kapsadığını ortaya koymaktadır.

Böyle bir arka plan ile ve tartışıldığı üzere tasarım biliminin/ eğitiminin geçirmekte olduğu dönüşüm de dikkate alınarak, kentsel tasarımın pratiğin neresinde durduğu sorusuna yanıt bulabilmek amacıyla dünya ölçeğindeki kentsel tasarım üretim mecralarının irdelenmesi yerinde olacaktır. Kuşkusuz bu irdelemenin kamu ve özel sektör olarak ayrılması, kamu kurumları bünyesinde uygulamaya konan kentsel tasarım projelerinin de irdelemelere dâhil edilmesi ve paralel olarak kentsel tasarım yarışmalarının da aynı perspektiften incelenmesini beraberinde getirebilir. Ancak gerek kamu sektörü bünyesinde gerçekleştirilen projelerde özel veri elde etme sıkıntısı gerekse de dünya ölçeğinde bir bakış için büyük veri analizinde ortaya çıkabilecek sorunlar kaynaklı olarak bu çalışmada sadece özel sektör uygulamalarına odaklanılmasının daha açıklayıcı olacağı düşünülmüştür.

Böylelikle, yurtdışında en iyiler arasında gösterilen 20 ülkede [4] toplam 193 tasarım bürosunun profilleri incelenmiştir (Tablo 2). En iyiler arasında gösterilen ülkelerde kentsel tasarım icra eden (rastlantısal örnek alınan) ofislerin genel özelliklerine bakıldığında

[3] Progressive Architecture dergisinin Ağustos 1956 sayısında yayımlanan kayıtlarına "Alex Krieger ve William S. Saunders (Ed.) 2009. *Urban Design.* University of Minnesota Press, Minneapolis, USA." adlı kaynaktan erişilebilinir.

[4] Uluslararası ölçekte çeşitli kategorilerde en iyiler arasında gösterilen yirmi ülkenin seçildiği incelemeleri içeren rapor için bknz: https://www.usnews.com/media/best-countries/overall-rankings-2019.pdf.

öncelikle "multi-disipliner çalışma ortamı"nın ortak bir özellik olarak öne çıktığı tespiti yapılabilecektir. Çalışma ekipleri profilinde salt çekirdek meslek alanlarının değil, çok daha geniş bir yelpazede mimar, şehir plancısı, peyzaj mimarı, kentsel tasarımcı, yanı sıra iç mimar, ulaşım plancısı, 3D Modellemeci, grafik tasarımcı, endüstriyel tasarımcı, sosyolog, mimarlık tarihçisi, sanat tarihçisi, inşaat mühendisi, çevre mühendisi, ses mühendisi, su mühendisi, CBS Uzmanı, BIM mühendisi, CAD uzmanı ve veri analisti gibi meslek alanlarının da yaygın olarak yer aldığı gözlenmektedir. Ancak meslekler karşılaştırıldığında mimarlar çoğunluktadır. Tasarım söylemleri genellikle sürdürülebilir, ekolojik veya çevreye duyarlı tasarımlar üzerinde yoğunlaşmıştır. Su yönetimi ve tasarımı bu ana başlıkların altında öne çıkarken bu söylemlere ek topluluk oluşturma/geliştirme ve etkileşimi (*community engagement*) konusunun projelerde tasarım girdisi olarak öne çıkmakta olduğu gözlenmiştir. Ofislerin genellikle mimarlar tarafından kurulmuş ve yönetilmekte olup büyük ölçekli ve çok merkezli ofislere sıkça rastlanmaktadır. Bu ofislerin büyük bir kısmının uygulamanın yanı sıra gayrimenkul geliştirme, değerleme, altyapı ve inşaat alanlarında da faaliyet gösterdikleri de tespit edilmiştir.

Tablo 2. Yurtdışında kentsel tasarım alanındaki üretim mecralarından örnekler.

ÜLKE	BÜRO SAYI	ÇALIŞAN SAYISI				YÖNETİCİ MESLEK	ÇALIŞAN MESLEKİ DAĞILIM
		- 50	50-100	100-250	250+		
1 İsviçre	10	8	-	2	-	Ağırlıklı Şehir Plancısı	Çok Disiplinli
	Plan: Team / Planwerkstadt / Baslar&Hofmann / Van de Wetering Office for Urbanism / Fabulous Urban / Esplanade Amenagement / Natura Inclusive Urban Design / CCHE / Holzer Kobler / Lohner+Partner						
	➢ Tek merkezli, küçük ölçekli ve çalışan sayısının az olduğu ofisler ➢ Kırsal Topluluk Planlaması' söylemleri						
2 Japonya	10	7	-	1	1	Mimar ve Şehir Plancısı Dengeli	Çok Disiplinli
	UDCM / ISHII / Niigata Urban Design / NIKKEN / Urban Works / Furuya Design / Urban Design Consultant / HN Architects / Architext /Urban Design Center						
	➢ Küçük ölçekli ve çalışan sayısının az olduğu ofisler (%80) ➢ 'Yerelleşen şehir tasarımı ve kır-kent dengesi' söylemleri						
3 Kanada	10	6	1	1	2	Ağırlıklı Şehir Plancısı	Çok Disiplinli
	Urban Strategies Inc. / IBI / Greenberg Consultants / Ramsay Planning / Fotenn / DPS / Peter J. Smith and Company / WSP / Hok / SP						
	➢ Çok merkezli, küresel ve farklı ölçek yapısına sahip ofisler ➢ 'İklime duyarlı ve sürdürülebilirlik' söylemleri						

4 Almanya	10	7	1	2	-	Ağırlıklı Mimar	Çok Disiplinli
	TSPA / Urban Catalyst / Rainer Schmidt / RSAA / Mekado / Studio Thomas Spiegelhalter + Associates / AS+P / Bureau Ali Saad Architecture / ISA / Cityforster						
	➢ Kentsel tasarım işlerinin ön planda olduğu çok merkezli ofisler						
ÜLKE	**BÜRO SAYI**	**ÇALIŞAN SAYISI**				**YÖNETİCİ MESLEK**	**ÇALIŞAN MESLEKİ DAĞILIM**
		- 50	**50-100**	**100-250**	**250+**		
5 İngiltere	10	7	-	2	1	Ağırlıklı Mimar	Çok Disiplinli
	Urban Design Futures / Foster + Partners / 5th Studio / Publica / Gillesies / Townscape / BB+C Architects / Peak Architects / Savills /AR Urbanism						
	➢ Eş zamanlı ortak çalışma (makale) ➢ Çok merkezli ve farklı ölçek yapısına sahip ofisler ➢ 1855 yılından beri faal ofis (Savills)						
6 İsveç	7	3	2	1	1	Ağırlıklı Mimar	Çok Disiplinli
	Hart Howerton / Urban Design / Smart Cıty Sweden / Tengbom / Ecourbanhup / Krook & Tjäder / Spacemaker						
	➢ Çok merkezli ve farklı ölçek yapısına sahip ofisler ➢ 'Ekolojik, Teknoloji ve Akıllı Şehir Tasarımı' söylemleri						
7 Avustralya	10	7	1	1	1	Mimar ve Şehir Plancısı Dengeli	Çok Disiplinli
	Rowe Group / Oculus / Urbis / Hames Sharley / KI Studıo / SJB / Architectus / Biscoe Wilson / Peckvonhertel / eUrban Perspectives						
	➢ Çok merkezli ofisler ➢ 'Ekolojik, Sürdürülebilir Tasarım' temalı çalışmalar						
8 ABD	10	4	-	1	5	Ağırlıklı Mimar	Çok Disiplinli
	SOM / GAD / Ramboll / Stantec / AES / Mott Mcdonald / WXY Studio / NBBJ / Perkins & Will / Replace Urban Studio						
	➢ Çok merkezli ve büyük ölçekli ofisler ➢ 'Ekolojik, Sürdürülebilir Tasarım' temalı çalışmalar						

ÜLKE	BÜRO SAYI	ÇALIŞAN SAYISI				YÖNETİCİ MESLEK	ÇALIŞAN MESLEKİ DAĞILIM
		- 50	50-100	100-250	250+		
9 Norveç	10	3	2	4	1	Ağırlıklı Mimar	Ağırlıklı Mimar
	Snøhetta / LPO / NSW Arkitektur / Spacegroup / White Arkitekter / Cowi / Sweco / Spol / Norplan / A – Lab						
	➢ Tek merkezli ve çok ölçekli ofisler ➢ Sürdürülebilir Tasarım' teması ön planda ➢ 1855 yılından beri faal ofis (Cowi)						
10 Fransa	10	3	3	2	2	Ağırlıklı Mimar	Çok Disiplinli
	Urba Consulting / Aube Conception / Mikou Studio / Arkhenspaces / Egis Group / Viguier / AJN / DPA / Prunet Architecture & Urbanisme / Scure						
	➢ Büyük ölçekli ofisler ➢ 'Sürdürülebilir ve Yenilikçi Tasarım' temalı çalışmalar						
11 Hollanda	10	4	4	-	1	Ağırlıklı Mimar	Ağırlıklı Mimar
	Dutch Urban Solutions / ONE Architecture & Urbanism / Bureau Stedelijke Planning B.V./ Dutch Water Design / MVRDV / NL Urban Solutions / West 8 / Stir / XML / Benthem Crouwel Architects						
	➢ Çok ölçekli ofisler ➢ 'Sürdürülebilir, Yenilikçi ve İş birlikçi Tasarım' temalı çalışmalar						
12 Yeni Zelanda	6	3	2	1	-	Ağırlıklı Mimar	Ağırlıklı Mimar
	Transurban / Woods / Pacific Environments / Urban Design / ISTHMUS / Jasmas						
	➢ Küçük ölçekli, tek merkezli ofisler ➢ 'Çevreye duyarlı, sürdürülebilir tasarım' temalı çalışmalar						
13 Danimarka	10	1	1	2	5	Ağırlıklı Mimar	Çok Disiplinli
	Lınk Arkitektur / Arkitema Architects / Copenhagenize Design Co. / Gehl /Ramboll Group / BIG / 3xn Architecture / Effekt / Henning Larsen / Schmidt Hammer Lassen						
	➢ Çok merkezli ve büyük ölçekli ofisler ➢ 'Çevreye duyarlı, sürdürülebilir, ekolojik tasarım' temalı çalışmalar						

ÜLKE	BÜRO SAYI	ÇALIŞAN SAYISI				YÖNETİCİ MESLEK	ÇALIŞAN MESLEKİ DAĞILIM
		- 50	50-100	100-250	250+		
14 Finlandiya	10	8	2	-	-	Ağırlıklı Mimar	Ağırlıklı Mimar
	MASU Planning / Schauman & Nordgren Architects / Jolma Architects / Harni - Takahashi Design & Architecture / SIBIU / Pes-Architects / AW2 / Verstas Architects / Helin & Co Architects / Trium Architects						
	➢ Tek merkezli, küçük ölçekli ofisler ➢ 'Çevreye duyarlı, sürdürülebilir, ekolojik tasarım' temalı çalışmalar						

15 Singapur	10	-	1	3	6	Ağırlıklı Mimar	Çok Disiplinli
	G8A / CPG Corporation / RMJM / Surbana Jurong / U:phoria Architecture+Design / Neoedge / DP Architects / CENDES+TEN Architects & Planners/ HKS / Aedas						
	➢ Çok merkezli ve büyük ölçekli ofisler ➢ 'Sürdürülebilirlik, ekoloji, akıllı tasarım çözümleri' söylemleri						
16 Çin	10	-	2	4	2	Ağırlıklı Mimar	Çok Disiplinli
	Design / Urbanus / HuaDu Architecture and Urban Design Group / AS+P / BLVD / MLA+ SOM / MG2 / Ellumus / Mandaworks AB						
	➢ Çok merkezli ve büyük ölçekli ofisler ➢ 'Sürdürülebilirlik, ekoloji, akıllı tasarım çözümleri' söylemleri						
17 Belçika	5	5	-	-	-	Ağırlıklı Mimar	Ağırlıklı Mimar
	Jds Project 21 C / Atelier D'architecture Philippe Jaspard / Bogdan & Van Broeck / In+Out Architects						
	➢ Tek merkezli, küçük ölçekli ofisler ➢ 'Sürdürülebilirlik' söylemlerde öne planda						
18 İtalya	10	3	1	3	-	Ağırlıklı Mimar	Çok Disiplinli
	Politecnica / Ar&p Architecture and Urban Design / Keios/Studio Ricciotti Progettazioni / Ibidem / Igd Upaitalia / Microscape / 3gatti Architecture Studio / M+n Architecture						
	➢ Tek merkezli ve farklı ölçek yapısına sahip ofisler ➢ 'Sürdürülebilir, ekolojik, akıllı tasarım çözümleri' söylemleri						
ÜLKE	**BÜRO SAYI**	**ÇALIŞAN SAYISI**				**YÖNETİCİ MESLEK**	**ÇALIŞAN MESLEKİ DAĞILIM**
		- 50	**50-100**	**100-250**	**250+**		
19 Lüksemburg	5	1	3	-	-	Ağırlıklı Mimar	Çok Disiplinli
	Ww+ / Beng / Studio Hertweck / Beiler François / Fritsch / Daniel Núñez						
	➢ Tek merkezli, küçük ölçekli ofisler ➢ 'Sürdürülebilirlik ve ekoloji' söylemleri						
20 İspanya	10	2	3	3	1	Ağırlıklı Mimar	Çok Disiplinli
	L35 / Práctica / Batlle I Roig / Aw62 / A- Cero / Mias Architect / Nomo Studio / Alkimya Spain / Walk / Daniel Valle Architects						
	➢ Çok merkezli ve büyük ölçekli ofisler ➢ 'Sürdürülebilirlik ve ekoloji' söylemleri						

Türkiye'deki özel sektörde kentsel tasarımın güncel üretim mecralarına bakıldığında ise (Tablo 3), üretimlerin mimarlık, planlama ve peyzaj mimarlığı eliyle gerçekleştiği, ancak planlama bürolarının bu tablo içerisinde yer almadığı görülmektedir. Bir başka ifadeyle, söz konusu üretimleri icra eden büroların türü ile yaptıkları iş arasında asimetrik bir denge mevcuttur. Nitekim, kentsel tasarım pratiği ağırlıklı olarak doğrudan

mimarlık ya da peyzaj mimarlığı büroları tarafından ya da bu alanların farklı kombinasyonlarının bir araya geldiği (kentsel tasarım ve planlama, peyzaj mimarlığı ve kentsel tasarım veya planlama ve tasarım gibi) bürolar eliyle yapılmaktadır. Yapılan işler ise mimari proje, konut-toplu konut ve park-rekreasyon alanı tasarımı projeleri ağırlıkta olmakla birlikte, kent mobilyasından master plana kadar pek çok farklı ölçekte değişebilmektedir.

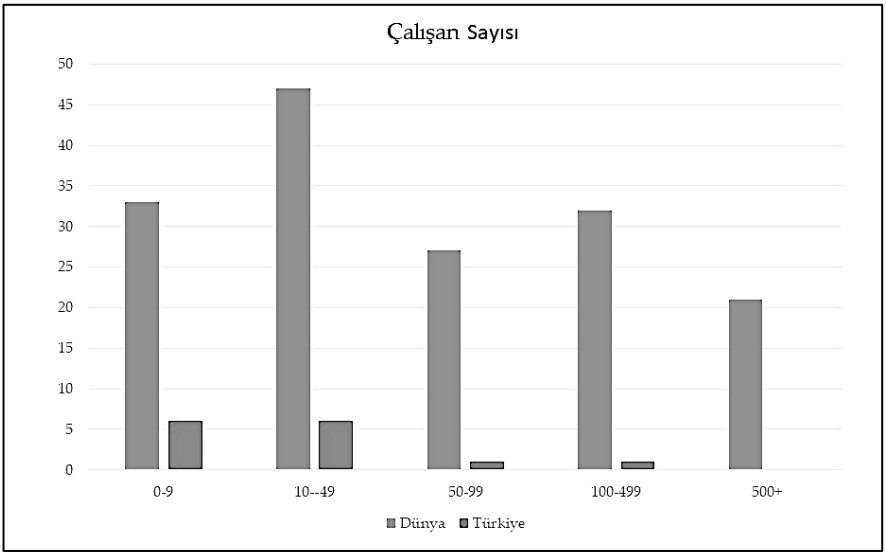
Tablo 3. Türkiye'de kentsel tasarım alanındaki üretim mecralarından örnekler

OFİS	ALAN	İŞ KAPSAMI	ÇALIŞAN SAYISI	MESLEK DAĞILIMI
1 Kentselizm	Peyzaj Mimarlığı	Dönüşüm alanları, kent meydanları, kent parkları, konut alanları, karayolları ve su kıyıları alanlarında peyzaj mimarlığı	3	2 Kentsel Tasarımcı; 1 Peyzaj Mimarı
2 A Tasarım	Mimarlık	Mimari tasarım, Master plan, kıyı düzenlemeleri	72	Çok disiplinli
3 Dodofis	Mimarlık	Mimari proje, kentsel tasarım, iç mekân tasarımı	2	2 Mimar
4 EAA	Mimarlık	Kentsel master planlar, havalimanları, konutlar, kültürel binalar ve işyerleri	41	Çok Disiplinli
5 Avlu Kentsel Tasarım	Kentsel Tasarım	Dönüşüm alanları, kent meydanları, kent parkları, mimari proje	27	22 Mimar; 1 Peyzaj Mimarı; 1 Görselleştirme Uzmanı; 3 İdari Personel
6 Arcplan	Mimarlık ve Planlama	Dönüşüm, Yenileme, Geliştirme, İmar planı	-	-
7 Atelye70	Planlama ve Tasarım	Koruma, Kırsal Gelişim, toplu konut, mimari proje	12	6 Mimar; 3 Şehir Plancısı; 1 Kentsel Tasarımcı; 1 İç Mimar; 1
8 Artıexi Peyzaj Mimarlık	Kentsel Tasarım ve Peyzaj Mimarlığı	Sağlıklaştırma, rekreasyon alanı, meydan, kıyı	8	-
9 Erginoğlu & Çalışlar	Mimarlık ve Kentsel Tasarım	Ofis binaları, kültür yapıları, alışveriş merkezleri, kamusal yapılar, spor, eğitim ve sanayi kompleksleri, konut ve yerleşke	25	21 Mimar; 4 Teknik / İdari Personel

10 BN Tasarım	Kentsel Tasarım, Kentsel Dönüşüm ve Mimarlık	Kentsel dönüşüm, kent meydanları, kent parkları ve mimari proje tasarımı	2	1 Mimar; 1 Kentsel Tasarımcı / Peyzaj Mimarı
11 Promim	Peyzaj Mimarlığı ve Kentsel Tasarım	Kentsel master planlar, park-rekreasyon, kıyı düzenleme ve yapı çevresi	7	3 Peyzaj Mimarı; 2 Şehir Plancısı; 1 Mimar; 1 Ekonomist
12 Oktaa	Kentsel Tasarım	Park-rekreasyon, meydan, iç mekan	5	4 Mimar; 1 Yapı Direktörü
13 YD Mimarlık	Kentsel Tasarım, Mimarlık ve Restorasyon	Restorasyon, konut, kültür yapıları, mimari ve kentsel tasarım	18	10 Mimar; 2 Şehir Plancısı
14 ON Tasarım	Peyzaj Mimarlığı ve Kentsel Tasarım	Park-rekreasyon alanı, kıyı ve kampüs tasarımı	37	Çok Disiplinli
15 Tabanlıoğlu Mimarlık	Kentsel Tasarım ve Mimarlık	Mimari proje, kültür yapıları ağırlıklı, dönüşüm, kıyı, meydan tasarımı	122	Çok Disiplinli
16 Urbar Kentleşme ve Mimarlık	Kentsel Tasarım ve Mimarlık	Mimari proje, rekreasyon alanı, meydan tasarımı ağırlıklı	7	5 mimar, 1 plancı ve 1 peyzaj mimarı

Genel bir bakışla değerlendirildiğinde, Türkiye'nin belli başlı kentlerinde konumlanan ve kentsel tasarım icra ettiğini beyan eden büroların genellikle tek merkezli ve küçük ölçekli ofisler olduğu söylenebilecektir. Çalışan sayısının 10 kişiden az olduğu büroların çoğunlukta olmadığı, en kalabalık ekibe sahip tek firmanın bünyesinde ise 122 kişinin çalıştığı tespit edilmiştir. Türkiye'deki ofislerin küresel ölçekte farklı kentlerde şubelerinin bulunup bulunmadığına dair web sitelerinde herhangi bir bilgi bulunmadığı, farklı kentlerde şubeleri bulunan ofis sayısının ise düşük (2 ofis) olduğu görülmektedir. İncelenen profillerde mimarların ve peyzaj mimarlarının yoğun olduğu ve çok disiplinli olmayan çalışma ortamı bulunduğu söylenebilir. Bu çalışma ortamlarındaki tasarım söylemleri içinde ise "sürdürülebilir, nitelikli yaşam alanları yaratmak" hedefinin öne çıktığı görülmektedir.

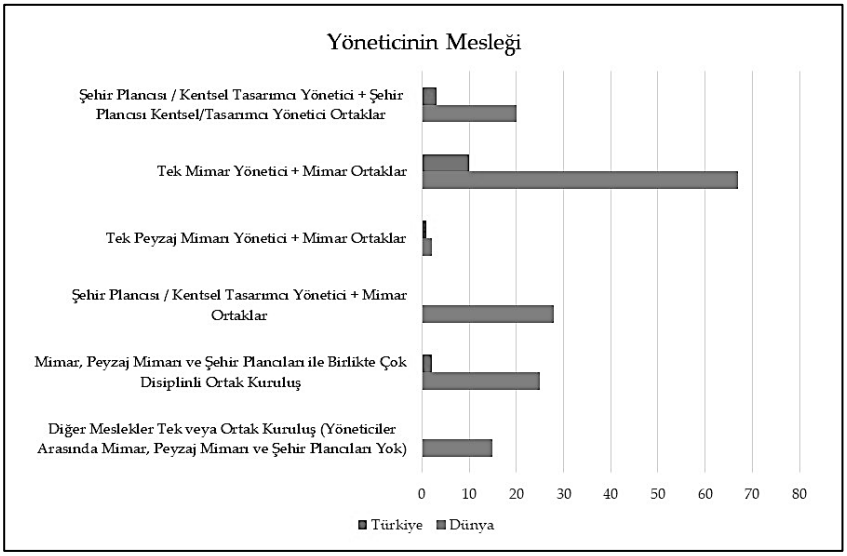
Bulgular temelinde ülkemizdeki özel sektör kentsel tasarım deneyimi ile dünya ölçeğindeki deneyimi kıyasladığımızda ön plana çıkan ilk tespit çalışan sayıları arasındaki farklılıklardır. İncelenen 20 ülkedeki ofislere bakıldığında Türkiye'den farklı olarak ofislerde çalışanların sayıları oldukça fazladır. Küresel şirketler dışında genellikle çalışan sayısı 10+ olan ofisler çoğunlukta iken, Türkiye'de çalışan sayısının 10'un üzerine çıktığı ofis sayısı incelenen ofislerin yarısı kadardır. Ofislere ait web sitelerinde küresel ölçekte şubeleri bulunup bulunmadığı bilgisi bulunmamaktadır. İncelenen ülkelerde çalışan sayıları ise 10 ila 50 kişi arasında yoğunlaşmaktadır (Grafik 1).

Grafik 1. Dünya'da ve Türkiye'de kentsel tasarım icra eden bürolarda çalışan sayıları, 2023.

Dünya ölçeğinde, örneğin Kanada'da Ontario merkezli WSP adlı ofisin çalışan sayısının 49.000 kişi olduğu, Ontario haricinde 16'dan fazla ülkede şubesi olduğu, yine İngiltere'de STANTEC adlı ofisin ise tüm dünyada 350'den fazla şubesinde çalışan sayısının 22000 kişi olduğu, Norveç'te SWECO adlı ofisin Norveç'te 2 ayrı şehirde, dünyada ise 12'den fazla ülkede şubesi olduğu ve toplam çalışan sayısının ise 17.000 kişi olduğu görülmektedir. İkiden fazla farklı ülkelerde ofisi olan firmaların bir kısmının İstanbul'da da ofisi olduğu gözlemlenmiştir. Bu çaptaki ofislerde kuşkusuz salt kentsel tasarım projeleri değil, şehir planlama, mimarlık, bölge planlama, ulaşım mühendisliği ve altyapı alanlarında da üretim yapılmaktadır.

Son olarak, kentsel tasarım icra eden ofislerde kurucu / yönetici pozisyonundaki tasarımcıların ağırlıklı olarak mimar olduğu gözlenmektedir. Bu tespit gerek Türkiye gerekse dünya ölçeğindeki ofisler için ortaktır. Dünya ölçeğindeki ofislere kıyasla çalışan sayıları anlamında Türkiye'deki ofisler oldukça düşük kalsa da, meslek dağılımları ve kurucu/yönetici meslekleri anlamında benzer şekilde tüm ofislerde mimarların ağırlıkta olduğu gözlenmektedir (Grafik 2).

Grafik 2. Dünya'da ve Türkiye'de kentsel tasarım icra eden bürolarda yönetici meslekleri, 2023.

Sorgu: Geleceğin Tasarımına Dair

Yüzyıllık bir perspektifte kuramdan kılgıya, eğitimden pratiğe bakarak yaptığımız sorgulamalarla kentlerimize ve mekân tasarımı odaklı meslek alanlarımıza baktığımızda, bugünün üreticisi olan anlayışımızın da geleceğe aynen taşınamayacağı kanaatine ulaşabiliriz. Tarihsel süreç içerisinde bilim alanlarını birbirinden ayıran ve tekrar birleştiren çok farklı gelişme ve kırılma noktaları olmuştur. Geçtiğimiz yüzyılın başında mimarlık içinden çıkan planlama disiplininin tabiri caizse tasarımdan uzaklaşması ve yerin ruhunu kaybeden kentsel dokuların oluşması ile bu sefer yüzyılın ortasında kentsel tasarım akademik alanda bir anlamda doğurulmuştur. Bu süreç bilim alanları arasındaki köprü metaforu ile aslında bütünleştirici bir adım olarak nitelendirilse bile, kentsel tasarım üzerine yüklenen misyon azımsanacak bir çapta değildir ve belki de böyle bir misyon alanın amaçlanandan farklı bir yöne doğru evrilmesine neden olabilir.

Tasarım – temelli bakış kentlere kimlik/karakter kazandırılması ve/veya korunması, yaşanabilirlik temelli mekânsal kalite sağlanması ve hatta yer oluşturma gibi yüce ilkelere temellendiği takdirde 'kuramsal' alanda mükemmele yakın bir resim çizilebilir. Diğer taraftan çalışma bulguları, gerek dünya ölçeğinde gerekse ülkemizde ortak olarak kentsel tasarım eğitiminin ya doğrudan şehir planlama alanı içerisinde ya da yine şehir ve bölge planlamanın da dâhil olduğu interdisipliner bir çatı altında verildiğine, buna karşın kentsel tasarım uygulamalarının mimarlık eliyle yürütüldüğüne referans vermektedir. Her ne kadar tasarım ofislerinin dünya ölçeğinde ulaştığı üretim kapasitesine yaklaşan ofis sayısı ülkemizde oldukça sınırlı ise de, interdisipliner çalışma ortamı

koşullarının oluşturulması anlamında ülkemizde küresel gelişmelerin nabzının tutulduğu söylenebilecektir. Yine küresel eğilimlere paralel olarak ülkemizde de kentsel tasarım pratik düzlemde temel olarak mimarlık alanı ağırlığıyla, ikincil olarak peyzaj mimarlığı ve planlama üzerinden uygulanmakta olup, bu resimde planlama alanının tasarıma görece daha mesafeli durduğu yorumu yapılabilecektir. Oysa, kentlerimizin ciddi anlamda ihtiyaç duyduğu tasarım bakışının ve "şehircilik" algısının kent planlamada hassasiyet gösterilmesi gereken ve planlama ve tasarım eğitimine içkin olması gereken bir özellik olarak kabul edilmesi gerekir.

Nihai durumda, çalışmada elde edilen tespitler kentsel tasarım pratiğin neresinde sorusuna da bir anlamda alanın (kentsel tasarım) tartışılabilirliğinin ve sınırlarının tariflenebilirliğinin şehir ve bölge planlama alanı içerisinde, pratik açıklanabilirliğinin ise görece daha fazla mimarlık alanı içerisinde karşılık bulduğuna cevap niteliği taşımaktadır. Bu cevap, kentsel tasarım eğitimi ile planlama alanında tasarım-temelli bakışın nasıl daha fazla artırılabileceğine ve kentsel tasarımın köprü kurduğu bilimsel alanlar arasındaki dengenin nasıl kurulabileceğine dair sorgulamaların önemine işaret eder.

Kaynakça

Krieger, A. ve Saunders, W. S. (Ed.). (2009). *Urban Design.* University of Minnesota Press, Minneapolis, USA.

Moudon, A. V. (2015). An alternative pedagogic model for doctoral research in urban design. *Journal of Urban Design*, DOI: 10.1080/13574809.2015.1092377

Brindley, T., Rydin, Y., Stoker, G. (1996). *Remaking Planning: The Politics of Urban Change* Routledge Publications, London, UK.

Carmona, M., and S. Tiesdell, (Eds.) (2007). *Urban Design Reader.* Oxford: Architectural Press.

Cuthbert, A.R. (2007). *The Form of Cities: Political economy and urban design.* Oxford: Blackwell.

Butina Watson, G. (2016). An international perspective on urban design education. *Journal of Urban Design*, 21:5, 545-547, DOI: 10.1080/13574809.2016.1220134

Larice, M. and Mcdonald, E. (2006). *The Urban Design Reader*. Routledge, UK.

Lloyd-Jones, T. 1998. Introducing urban design: Interventions and responses. In C. Greed & M. Roberts, (Eds), *The Scope of Urban Design*. Addison Wesley Longman Ltd., Edinburgh, UK, 15-35.

Pittas, M., and Ferebee, A. (Eds.). (1982). *Education for urban design: A Selection of papers presented at the urban design educators' retreat,* April 30-May 2, 1981, El Convento Hotel, San Juan, Puerto Rico. New York: Institute for Urban Design.

U.S. News and World Report LP. (2019). Best Countries 2019 Global Rankings, International News Data Insight. (Erişim tarihi: 02.10.2023) https://www.usnews.com/media/best-countries/overall-rankings-2019

Sandercock, L. (1998). *Towards Cosmopolis: Planning for multi-cultural cities.* John Wiley and Sons, Chichester, USA.

Valls, F., Redondo, E. ve Fonseca, D. (2015). *E-Learning and serious games new trends in architectural and urban design education*. In: P. Zaphiris and A. Ioannou (Eds.). LCT 2015, LNCS 9192, pp. 632–643. Springer International Publishing Switzerland.

Watson, D, Platus, A., Shibley, R. (Ed.). (2003). *Time-saver standards for urban design*. MacGraw-Hill, USA.

Zetter, R., ve Butina Watson, G. (Eds.). (2006). *Designing Sustainable Cities in the Developing World*. London: Ashgate.